

El paisatge de la Gioconda

Autor: Albert Fortuny

Data de publicació: 09-03-2012

És un paisatge real el paisatge de la Gioconda? Com que no es pot identificar amb cap paisatge italià concret, la totalitat dels entesos creuen que és imaginari. Però, per què hauria d'inventar un paisatge el pintor que més va fer perquè la pintura semblés real? Seguint les propostes d'en José Luis Espejo, que situa el fons de la Gioconda a Montserrat, ara l'Albert Fortuny, sense abandonar Montserrat, ens proposa un nou punt de vista per emmarcar-lo.

Ja fa temps que vaig llegir el llibre d'en José Luis Espejo "Leonardo los años perdidos" i tots podeu veure al web de l'Institut Nova Història el documental "Leonardo, Montserrat i el secret de la Gioconda" que és recomanable de veure abans per poder entendre aquest article:

<http://www.inh.cat/articles/Leonardo-Montserrat-i-el-secret-de-la-Gioconda>

Em va semblar molt encertat el fet de veure-hi en el fons del quadre un paisatge de la muntanya de Montserrat observada segons l'Espejo des de les muntanyes de Gelida i veure-hi també la representació del pont sobre el Llobregat que hi ha a prop de Monistrol.

La semblança entre el pont del quadre i el real és sorprenent tal com es pot veure en una fotografia actual.

Ara bé, hi ha una cosa que no m'encaixava: si el paisatge que identifica l'Espejo és una vista des de Gelida, el pintor hauria pintat el que veia o el que hi havia allà a prop. I el que hi ha a prop de Gelida és el Pont del Diable de Martorell, la forma del qual no té res a veure amb el del quadre tal com es pot veure a la fotografia.

És possible que el fons del quadre correspongui a un paisatge inventat, a una composició de diferents llocs, però també és possible que correspongui a la vista del lloc on en Lleonard va pintar el quadre.

Per tant, vaig decidir anar a fer una visita al pont de Monistrol a veure si hi podia observar quelcom més. En primer lloc, cal dir que el pont no és a Monistrol, sinó a la població de Castellbell i se l'anomena pont de Castellbell. El seu estat actual és el que s'observa a la fotografia anterior que està feta des del pont nou de la carretera. Vaig intentar posicionar-me amb la mateixa perspectiva d'on estaria posicionat el pintor en el moment de reproduir el paisatge.

Aquesta és una fotografia panoràmica de 180° en què l'extrem de l'esquerra de la fotografia està oposat a l'extrem dret.

Què hi ha a l'extrem oposat del pont, en la possible ubicació del pintor? Doncs el castell de Castellbell, que podem veure en una imatge més propera:

La primera referència del castell és del segle X, però com es pot veure hi ha finestres gòtiques afegides posteriorment.

Vaig apropar-me al castell, però és privat i no em van deixar passar, encara que des de la porta un es pot fer la idea del paisatge que tindria al davant un pintor que estigués pintant un quadre des del castell i que és aquesta:

Crec que és patent la semblança amb el paisatge del quadre d'en Lleonard.

El pont, el riu, Montserrat...

Sé que és cert, que l'angle de visió del pont no és el mateix al quadre que a la fotografia que vaig fer des del castell: hi ha uns 20° de diferència.

En Lleonard era un artista, però també un enginyer i sé per experiència que això no es pot deixar de banda quan vols. Si ets enginyer estàs marcat per la exactitud en la representació de les coses, perquè, si no, després no funcionen. Per tant, m'estranya que en Lleonard s'inventés un paisatge o que representés un paisatge que no correspongués a la realitat exacta des d'on ell el veia. Com que a la imatge del quadre la perspectiva és pràcticament frontal al pont, podem anar al mapa i tirar una línia perpendicular al pont.

Què hi trobem a 150 metres del castell? L'ermita de Sant Vicenç del Castell.

Tornem, però, al quadre de la Gioconda i observem ara el paisatge de l'esquerra, concretament a la part inferior.

Hi trobem unes muntanyes clarament identificables un altre cop amb la muntanya de Montserrat, i un riu que fa un revolt per passar per davant de la muntanya i endinsar-se en un congost.

En primer lloc, sabem que si aquestes muntanyes fossin Montserrat, la vessant que estem veient ha de ser la del Monestir per on passa el Llobregat, ja que per l'altra vessant –la del Bruc– no hi passa cap riu. Per tant, estaríem veient la muntanya de Montserrat des d'un lloc aigües amunt del Llobregat i, a més, des d'un lloc elevat, ja que la muntanya de Montserrat la veiem a baix.

Per identificar el lloc exacte mirem al mapa per localitzar un gir del riu, com el del quadre, davant de Montserrat.

Podem veure tant al mapa com a la imatge del satèl·lit com el Llobregat fa un gran meandre i, després de passar per Monistrol, s'endinsa a l'estret format entre Montserrat i la muntanya del Coll de la Portadora.

Ara bé, per veure-ho amb la mateixa perspectiva del quadre hem de girar la imatge 180° i mirar-la en el sentit del riu aigües avall i en 3D.

Crec que la similitud en aquest cas és també molt versemblant.

A la representació de la imatge del pont de Castellbell, hem pogut veure que el pintor podia estar situat al mateix castell de Castellbell o potser a l'ermita de Sant Vicenç. En aquest cas és evident que no hi ha cap muntanya tan alta des de la qual es pugui tenir una perspectiva com aquesta de Montserrat i del Llobregat.

Bé, doncs tinguem en compte que en Lleopard, a més a més, era cartògraf i per ell no havia de suposar cap problema representar en alçada el que havia vist a peu pla.

Però si la perspectiva fos aquesta, a uns 600 m. d'alçada, ens podem preguntar sobre quin punt del terra hi hauria la vertical de l'observador; en aquest cas, nosaltres, i en el seu cas, en Lleopard.

Per això ens hem de fer enrere per poder veure què és el que tenim a sota i que observarem en aquesta altra imatge:

Un altre cop l'ermita de Sant Vicenç i el Castell de Castellbell. No seria, doncs, gens estrany que en Lleopard hagués estat allotjat al Castell de Castellbell, hi hagués pintat el quadre o fins i tot hagués pintat una persona relacionada amb el castell. Aleshores, la següent pregunta és evident: si en José Luis Espejo situa en Lleopard a Catalunya entre els anys 1481 i 1483, a qui pertanyia el castell al final del segle .XV?

Les primeres notícies del castell són de l'any 924 quan apareix com Castelopulcro. L'any 1285 trobem que en són senyor els Montcada, que el tenien infeudat als Rocafort. Per matrimoni passà dels Rocafort als Cirera el 1312. El 1355 va passar a Miquel Camp, ciutadà de Manresa, i el 1339 a la família Desfar i, de nou per matrimoni, a finals del segle XVI, als Amat i més tard als Villalonga. Per tant, sembla que entre el 1481 i 1483 pertanyia a la família Desfar. No he trobat de moment gaires referències d'aquesta família, encara que sí unes relacions amb Itàlia que s'han d'esbrinar amb més detall i continuar la investigació.

També, en Pep Mayoles m'ha fet veure que a la Història de Montserrat del pare Albareda s'explica que "entre 1485 i 1487 el monestir es veié angoixat amb motiu de l'aixecament dels remences, que s'apoderaren de Castellbell –tornat a Montserrat més endavant– i atacaren el castell de Monistrol". O sigui, que Castellbell –el poble– era de Montserrat, o si més no, n'era feudatari, que normalment vol dir això.

En resum, i com a hipòtesis prèvies per seguir investigant, podem dir que si el paisatge representat al quadre de la Gioconda l'identifiquem amb Montserrat i amb el pont de Castellbell, bé podria ser que en Lleonard i la dama misteriosa hi tinguessin alguna relació.

Albert Fortuny
Setembre de 2010